

Knižnica A. Bernoláka v Nových Zámkoch

Jan Amos KOMENSKÝ

učiteľ národov

**Bibliografický leták pri príležitosti 340. výročia
úmrtia vedca**

November 2010

JAN AMOS KOMENSKÝ

„Človek sa môže stať človekom
len pomocou výchovy,
nie je ničím, iba tým,
čím ho robí výchova“.

J. A. Komenský sa **narodil 28. 3. 1592** v Nivnici pri Uhorskom Brode a časovo spadá do obdobia na prelome medzi humanizmom a barokom. Všeobecne sa uvádza, že jeho otcom bol mlynár Martin Komenský a matkou Anna Komenská. Obidvaja rodičia zomreli po sebe na epidémiu. Komenskému bolo vtedy len dvanásť rokov a po ich smrti sa o neho starala teta. Ako žiak bol veľmi nadaný, najprv študoval na bratských školách v Přerově a v Strážnici. Potom študoval na latinskej škole, kde prijal meno Amos.

Po štúdiu bol poslaný do Nemecka, ako sa vtedy patrilo, aby nazbieral skúsenosti. V Nemecku mladý Komenský vyrobil **mapu Moravy**. Prvé vydanie sa objavilo v roku 1627 a nasledujúcich zhruba sto rokov bola kopírovaná predovšetkým v holandských a nemeckých atlasoch. Po štúdiu v Nemecku, na Nassavskej akadémii Herborn a teologickej univerzite Heidelberg, sa vrátil späť a v roku 1614 učil na škole v Přerově. Po vysvedčení, medzi rokmi 1618-1621 odišiel učiť do Fulneku, kde napísal dielo **Listové do nebe**, vydané v roku 1619 – je to vlastne päť fiktívnych listov pre Ježiša Krista o meštianskej dokonalosti. Tam sa taktiež prvýkrát oženil, za manželku si zobral Magdalénu Vizovskú.

Po bitke na Bielej hore (1620) bolo na Staromestskom námestí popravených 27 českých pánov a Čechy sa dostali do rúk Habsburgovcov. Tými bol Komenský neustále prenasledovaný. Býval vtedy vo východných Čechách, kde v roku 1623 napísal alegorické dielo **Labyrint sveta a raj srdca**. K dielu sa vrátil aj neskôr a postupne ho doplňoval, preto sa prvé tlačové vydanie objavilo až v roku 1631 v Perně a druhé vydanie v Amsterdame roku 1663. Dielo obsahuje 2 časti – v 1. časti podrobujú celú vtedajšiu spoločnosť alegorickou kritikou a v 2. časti sa zachraňuje návratom do vlastného srdca, kam ho zavolať sám Boh. Celková myšlienka tohto diela je odovzdanosť Bohu.

Na mor mu zomrela žena a jeho dve deti, tak sa druhýkrát oženil roku 1624 s Dorotou Cyrillovou, s ktorou mal postupne štyri deti. Spoločne v roku 1628 odišli do vyhnanstva z poľského Lešna a vtedy verili, že sa do Čiech ešte niekedy vrátia, ale to sa mu už nikdy nespĺnilo. V Lešne pôsobil ako učiteľ a riaditeľ bratského gymnázia. V roku 1632 bol zvolený ako biskup a zároveň pisárom jednoty. Napísal dielo **Česká didaktika**, ktorá bola preložená do latinčiny (**Didactica magna**) a nazvaná **Veľká didaktika**. Je to jeho celoživotné dielo, ktoré obsahuje všetky zásady a práva všetkých na vzdelanie.

V Lešne tiež napísal **Informatórium školy materské**, je to pedagogický spis, ktorý zahrňuje predškolskú výchovu a učebnicu latinčiny **Brána jazykov**.

V roku 1641 bol pozvaný do Londýna, aby tu vybudoval akadémiu vied, ale dlho sa tu nezdržal, pretože v Anglicku vypukla vojna a začala revolúcia. Zoznámil sa tu s vynikajúcim grafikom Hollarem, ktorý vytvoril jeho obraz. V Anglicku žil sedem rokov.

Bol tiež pozvaný do Švédska, aby reformoval vtedajšie školstvo. Pozvanie prijal hlavne pretože veril, že mu to pomôže k návratu domov. Zo Švédska ale odchádza späť do Lešna. Pri druhom pobyte v Lešne roku 1649 sa potretí krátko oženil – s Janou Gajusovou (bezdetné manželstvo). Veľmi cenný zo spisov je **Kšeft umierajúcej matky jednoty bratskej**, napísaný po ratifikácii vestfalského mieru (1650), kedy boli stratené nádeje emigrácie na návrat do vlasti. Potom bol pozvaný aj do Maďarska, kde žil od roku 1650 a pre školákov vypracoval knihu **Orbis Pictus**, ktorá mala žiakov povzbudiť k učeniu. Usiloval sa o jednoduchý, ale zároveň pútavý spôsob podania informácií a jeho cieľom nebolo len uľahčiť žiakom osvojenie latinského jazyka, ale tiež zlepšiť mravy všetkých občanov, zmeniť ich názory a naučiť spôsobu života, tak ako je to v iných vyspelých krajinách. Je to prvá obrázková učebnica na svete a neskôr bola preložená do jedenástich jazykov. Ďalšie dielo pre školákov na seba nenechalo dlho čakať - **Škola hrou** je kniha plná divadelných drám (1654). Žiaci sa učili ich hrať na javisku a zároveň v nich bola obsadená učebná látka. Tento spôsob učenia bol na vtedajšiu dobu veľmi moderný. Z Maďarska sa vrátil späť do Lešna, ale to bola chyba. Pri požiari Lešna roku 1656 mu zhorel **Latinsko-český slovník, poklad jazyka českého**, na ktorom pracoval počas niekoľko desaťročí. Súčasne so slovníkom zbieral české príslovia. Ich súbor **Múdrosť starých Čechov** obsahoval cez 2000 prísloví porekadiel, bol vydaný až v polovici 19. storočia.

Niektoré jeho diela boli objavené a prvýkrát publikované až v 20. storočí. **Spis o poézii české** bol vydaný v roku 1955 a nedokončený rukopis **Všeobecná porada o náprave vecí ľudských** bol objavený v roku 1935. Pri požiari mu zomrela žena. Znova teda odchádza, tentokrát do Amsterdamu do rodiny De Gearru. V tejto dobe vypukla vojna medzi Anglickom a Holandskom – vtedy vypracoval mierovú dohodu **Anjel mieru**. V roku 1668 bol vydaný spis **Jedno potrebné**, tj. filozofický závet vyjadrujúci potrebu pokoja v duši.

V Holandsku strávil celkom štrnásť rokov a hovorí sa, že si po štvrtýkrát našiel ženu. V podvečer **15. novembra 1670** v Amsterdame Jan Amos Komenský zomrel a bol pochovaný v neďalekom Naardene. Jan Amos Komenský bol a stále ešte je celosvetovo uznávaná osobnosť.

Tento bibliografický leták vydáva Knížnica A. Bernoláka v Nových Zámkoch pri príležitosti 340. výročia úmrtia vedca. Obsahuje abecedne radené, neanotované záznamy o knihách J.A. Komenského, knihách o ňom a knihách s tematikou českej humanistickej filozofie.

Záznamová část:

1. Cesta světla. : Dosud vyhledaná a i nadále vyhledávána to jest promyšlené pátrání jak v blízcím se soumraku světa úspěšně šířit světlo rozumu, moudrost, po všech myslích všech lidí a po všech národech. –

Praha : Stát.pedag.nakl., 1961. 308 s.

2. Clamores Eliae = Křiky Eliášovy : (výbor) –

Praha : PRIMUS, 1992. - 53 s. ; 17 cm. - ISBN 80-901091-6-0.

3. Informatórium školy materskej

Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991. - 158 s. ; 12 cm. - ISBN 80-08-01568-3.

4. Labyrint světa a ráj srdce : to jest SVĚTLÉ VYMALOVÁNÍ, kterak v tom světě a věcech jeho všechněch nic není než matení a motání, kolotání a lopotování, mámění a šalba, bída a tesknost, a naposledy omrzení všeho a zoufání: ale kdož doma v srdci svém sedě s jediným Pánem Bohem se uzavírá, ten sám k pravému a plnému mysli upokojení a radosti že přichází / Jan Amos Komenský ; ilustroval Miloslav Disman. - 3. vyd. –

Praha : Odeon, 1984. - 195 s. ; 24 cm.

5. Orbis sensualium pictus.. –

Bratislava : SPN, 1983. nestr.

6. Velká didaktika. Didaktika Magna.. –

Bratislava : Slov.pedag.nakl., 1991. 271 s.

7. Vševýchova. : Pampaedia. –

Bratislava : Obzor, 1992. 263 s.

8. Vybrané spisy III.; z latinčiny a češtiny preložili Ján Janovjak, Emanuel Kettner, Július Lenko a Július Špaňár.
Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1957. - 348 s. ; 21cm.

9. Vybrané spisy.IV.. –
Bratislava : SPN, 1959. - 632 s.

10. Vybrané spisy Jana Amose Komenského. : Svazek VIII.
Autobiografická vyznání plány a dopisy. –
Praha : Stát.pedag.nakl., 1975. 423 s.

11. A világ útvesztője és a szív paradicsoma / Johannes Amos Comenius ; z českého originálu ... preložili Dobossy László a Mayer Judit. - 2. vyd. –
Bratislava : Madách, 1977. - 240 s. ; 17 cm.

Knihy o ňom:

12. Boor, Ján
Dni súzvuku.. –
Bratislava : Tatran, 1973. 103 s.

13. Čapková, Dagmar
Myslitelsko-vychovatelský odkaz Jana Amose Komenského.. -
Praha : Academia, 1987. 254 s.

14. Čapková, Dagmar
Učiteľ učiteľov. : J.A.Komenský a učiteľská profesia. –
Bratislava : Slov.pedag.nakl., 1992. 200 s.

15. Gallo, J – Škoda, K
Dejiny pedagogiky dospelých.. –

Bratislava : SPN, 1986. 267 s.

16. Kalesný, František

Po stopách Jána Amosa Komenského.. - 1. vyd. –

Bratislava : Alfa, 1993. - 176 s.

17. Kalivoda, Robert

Husitská epocha a J.A.Komenský.. –

Praha : Odeon, 1992. 312 s.

18. Karšay, František

Jan Amos Komenský a Slovensko.. - 1. vyd. –

Bratislava : SPN, 1970. - 364 s.

19. Kratochvíl, Miloš V

Comenius élete.. - 1. magyar nyelvű kiad. –

Bratislava : Madách, 1979. - 263 ol. s.

20. Kratochvíl, Miloš V.

Život Jana Amose. : Román. - 2. vyd. –

Praha : Československý spisovatel, 1975. - 264 s.

21. Kumpera, Jan

Jan Amos Komenský. : Poutník na rozhraní věků. - 1. vyd. -

Ostrava : Amosium servis a Svoboda, 1992. - 372 s.

22. O sobě.. - 2. vyd. –

Praha : Odeon, 1989. - 379 s.

23. Pocta Univerzity Karlovy J.A.Komenskému.. –

Praha : KAROLINUM, 1991.

24. Polišenský, Josef

Jan Amos Komenský.. - 2. přepr. vyd. –

Praha : Melantrich, 1973. - 273 s.

25. Popelová, Jiřina

Filozofia Jana Amosa Komenského; z čes.ruk. ... preložil Ján Gallo. –

Bratislava : Pravda, 1985. - 231 s. ; 21 cm.

26. Soupis děl J. A. Komenského v československých knihovnách, archivech a museích. - 1. vyd. –

Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1959. - 469 s. ; 28 cm.

27. Vojtová, Marie

Jan Ámos Komenský a ideál harmonického člověka /

Praha : Universita Karlova, 1970. - 207 s. ; 21 cm.

28. Vyskočil, František

Jan Amos Komenský. : Johan Amos Comenius. Kapitoly o jeho předcích, rodičích, příbuzných a místě narození. - 1. vyd. –

Brno : Blok, 1990. - 151 s.

Knihy s tematikou českej humanistickej filozofie:

29. Dragúň, Emil

Antológia z dejín filozofie : antika, stredovek, renesancia - [1. vyd.].

Nitra : Univerzita Konštantína filozofa, Fakulta humanitných vied, 1997. - 170 s. ; 29 cm. - ISBN 80-8050-140-8.

30. Novacká, Mária

Od kráľovstva ducha ku kráľovstvu človeka. Z lat.orig. ... preložil Daniel Škoviera ... [et al]. –

Bratislava : Tatran, 1986. - 506 s. ; 20 cm. - (Pamäti a dokumenty, 54.).

Použitá literatúra:

31. Dejiny pedagogiky / Albert Reble ; z nemeckého originálu ... preložila Anna Lechtová. - 1. vyd. –

Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. - 295 s. ; 25 cm. - ISBN 80-08-02011-3.

32. Malá československá encyklopedie I-L / Jozef Říman a kol. - [1. vyd.]. –

Praha : Academia, 1986. - 912 s. ; 26 cm.

33. Pedagogická encyklopédia Slovenska 1 / A-O / hlavný redaktor

Ondrej Pavlík ; zostavenie obrazovej časti Ján Roháč. - [1. vyd.]. - Bratislava : Veda, 1984. - 744 s. ; 27 cm.

Názov: Jan Ámos Komenský – učiteľ národov.

Bibliografický leták pri príležitosti 340. výročia úmrtia vedca.

Zostavil: Ondrej Trepáč – OOL KAB NZ

Zodpovedná: Marta Szilágyiová – riaditeľka KAB NZ

Vydala: Knižnica A. Bernoláka v Nových Zámkoch

Termín: november 2010

Náklad: 20 ks

Tlač : KAB NZ